

УДК 332.72

ГОРЛАЧУК В.В., Миколаївський державний гуманітарний університет імені Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна

ГАЙДАЄНКО О.М., Південнослав'янський інститут КСУ, м. Миколаїв, Україна

Горлачук Валерій Васильович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки підприємства Миколаївського державного гуманітарного університету ім. П. Могили

Гайдаєнко О.М., здобувач Південнослав'янського інституту КСУ, м. Миколаїв

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РАЦІОНАЛЬНИМ ВИКОРИСТАННЯМ

Розглядаються методологічні засади управління рекреаційними територіями регіону. Обґрунтовуються механізми прийняття ефективних управлінських рішень та функції управління рекреаційними територіями.

Methodological bases of management are opened by recreational territories of region. Mechanisms of acceptance of effective administrative decisions and functions of management by recreational territories are proved.

З огляду на збільшення чисельності суб'єктів туризму особлива увага приділяється становленню та розвитку рекреаційних територій. Саме рекреаційні території, за рахунок своєї гнучкості, руйнують стереотип, який склався при адміністративно-командній системі, що тільки санаторно-курортні установи є основою оздоровлення людини. Проте виконання функцій, покладених на рекреаційні території, нині наштовхується на серйозну економіко-правову, соціальну, екологічну невизначеність, що призводить до підприємницького ризику. За таких обставин в Україні, як і в регіоні, зокрема, повинна діяти ефективна система управління цими землями з метою своєчасного реагування на мінливі вимоги ринку.

Актуальність і новизна теми управління як

напрямку дії суб'єктів управління змушує науковців і практиків зосередити увагу на формуванні методології прийняття управлінських рішень щодо використання рекреаційних територій, демонструванні важливості цього напрямку в інтерпретації сучасної картини розвитку нашої країни.

В ході еволюційного процесу формування науки про управління як мультидисциплінарної сфери знань, що використовує інструментарій значної кількості політичних, юридичних, економічних, психологічних, екологічних наук, наук про державне управління тощо виникла необхідність розшифрувати понятійно-категорійний апарат термінів "управління" і "регулювання", "управління" і "менеджмент".

Це важливо тому, що ці терміни в практиці

управління не виправдано ототожнюються, що створює руйнівний вплив на суспільну свідомість.

Пошук відповіді на поставлену проблему дозволяє зробити висновок, що поняття “управління” і є методологічним підґрунтям “регулювання”. Причому носіями і виразниками ідеології управління рекреаційними територіями виступають Конституція України – Основний закон прямої дії і Земельний кодекс – галузевий законодавчий акт прямої дії. Всі інші законодавчі акти мають своїм завданням регулювання системи управління з метою підтримання вектора її стабільного, стійкого стану, тобто забезпечення реалізації тих положень, що окреслені в Конституції України і в Земельному кодексі України.

Наприклад, стаття 20 Земельного кодексу

України в якості управлінського рішення проголошує встановлення та зміну цільового призначення земель, але регулювання цього процесу здійснюється на підставі постанови Кабінету Міністрів України “Про порядок зміни цільового призначення земель, які перебувають у власності громадян або юридичних осіб” від 11.04.2002 р. №502. Іншими словами, Конституція України, Земельний кодекс України засвідчують сам факт прийняття того чи іншого управлінського рішення “передачу землі у приватну власність, користування, розвиток ринку землі тощо”, а деталізація цього процесу, виходячи з реагування на зміни, які відбуваються у навколишньому середовищі, відбувається шляхом регулювання на підставі підзаконних правових актів. Як бачимо, не можна поєднувати процеси управління рекреаційними територіями і

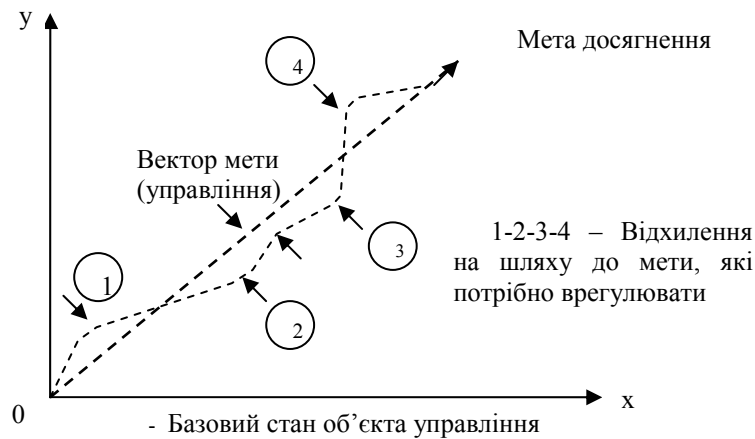

Рис. 1. Схематичне зображення процесу регулювання

процеси регулювання – оскільки це якісно різні види діяльності.

Аналізуючи суть термінів “управління” і “регулювання”, нами представлено схематичне зображення цих процесів (рис. 1).

Наприклад, позиція 1 на координатній площині, що відображає відхилення від вектора мети досягнення (управління) щодо нерационального використання землі шляхом прийняття двох Законів України “Про охорону земель”, “Про державний контроль за використанням і охороною земель” від 19.06.2003 р.

Позиції 2 і 3, відхилення яких зумовлено відсутністю Законів “Про землеустрій” і “Про державний земельний кадастр”, після їх прийняття будуть ліквідовані, перемістившись на пряму вектора мети.

Позиція 4, яка відображає порушення правових основ організації охорони, ефективного використання природно-заповідного фонду України, відтворення його природних комплексів та об'єктів, зініціювала прийняття Закону

України “Про природно-заповідний фонд України”, Кримінального кодексу України, кодексу України про адміністративні правопорушення тощо забезпечить переміщення кривої відхилення на вектор мети. Тому спрямування відхилень шляхом прийняття низки законодавчих та підзаконних актів, які забезпечуватимуть прямолінійність вектора мети (управління), який можна представити наступним чином (рис. 2).

Треба сказати, що регулювання здійснюється не тільки законодавчими і підзаконними актами, але й системою організаційно-господарських, правових, соціально-економічних, екологічних і інших заходів. Тому в цілому можна зробити висновок, що регулювання – це система організаційно-господарських, правових, соціально-економічних, екологічних і інших заходів, здатних відповідно реагувати на зміни, які відбуваються у навколишньому середовищі (макро-оточення, безпосереднє середовище, внутрішнє середовище), з метою досягнення поставленої мети.

Зосереджуючись на категоріях “управління” і

“менеджменту”, слід звернути увагу, що ці терміни у наукових колах, практиці ринкового управління також ототожнюються. Проте у цих термінах існує відмінність, яку неможливо не враховувати в управлінській діяльності.

Наприклад, управління рекреаційними територіями – це діяльність, спрямована на досягнення кінцевої мети (зонування територій природно-заповідного фонду, визначення зон стаціонарної рекреації та зон регульованої

Рис. 2. Схема вирівняного вектора досягнення мети

Рис. 3. Гіпотетична модель управління рекреаційними територіями

рекреації, раціональне використання землі, отримання прибутку від використання рекреаційних територій тощо).

Менеджмент рекреаційних територій представляє лише процес, який забезпечує виконання завдань, поставлених суб'єктами управління. Графічно це виглядатиме наступним чином (рис. 3).

Тому з позиції державного управління, суспільство та інститут його організації – держава, повинні розглядати ці категорії як різні сфери суспільних відносин, що не дозволить кожній юридичній чи фізичній особі тлумачити їх на свою користь. Але при цьому не можна розглядати управління і менеджмент як окремі

фрагменти господарського життя. Управління і менеджмент потрібно розглядати як цілісність, як єдиний організм, що утворює нову якість на основі емерджентної взаємодії якостей його частин. Власне, цілісна реальність свідчить про перехід від традиційних методів дослідження до багатовимірної методології дослідження, що виключить допущення помилок при прийнятті управлінських рішень.

Треба сказати, що формування системи управління землями рекреаційного використання пов'язано з організаційними механізмами реалізації управлінських рішень. При цьому під терміном “організаційний механізм” потрібно розуміти сукупність заходів (засобів), за

допомогою яких досягається мета.

Слід відзначити, що після детального дослідження проблем використання рекреаційних територій виявилось, що надійними механізмами управління цими територіями, якими можна безпосередньо вплинути на стан рекреаційних територій є: законодавче та нормативно-правове забезпечення; картографування територій; землеустрій; ведення державного кадастру територій та об'єктів рекреаційного використання; охорона територій і об'єктів рекреаційного використання та контроль за дотриманням їх режиму;

економічне регулювання організації та функціонування рекреаційних територій; стандартизація і нормування у галузі використання рекреаційних територій; набуття і реалізація права на землю; забезпечення гарантії права на землю; відповідальність за порушення чинного законодавства; проведення широкого міжнародного співробітництва у цій сфері; розвиток системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців для роботи у галузі рекреаційної діяльності.

Для того, щоб система управління рекреаційними територіями була втілена у життя потрібно, щоб кожний із приведених механізмів "працював", тобто виконував властиві йому функції. Наприклад, законодавче, нормативне і методичне забезпечення раціонального рекреаційного землекористування реалізується через сукупність законодавчих, нормативних і методичних документів, спрямованих на організацію, охорону, ефективне використання рекреаційних територій, відтворення їх природних комплексів, рівноправного розвитку всіх форм власності на рекреаційній території, охорону прав власності на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад і держави. Основним галузевим законодавчим актом, який регламентує можливість управління рекреаційними територіями є Закон України "Про природно-заповідний фонд України".

Іншими законодавчими актами, які визначають магістральний напрям розвитку земельних відносин в Україні є Земельний кодекс України від 25.10.2001 р., Водний і Лісовий кодекси, Закони України "Про плату за землю", "Про форми власності на землю", "Про підприємництво" і багато інших. Тільки відсутність дефіциту правового та методичного забезпечення є підставою ефективного розвитку рекреаційних територій.

Функцією картографування є виготовлення планово-картографічного матеріалу, який би відображав всі характеристики відповідної території (просторове розміщення об'єкта, його площу, склад земельних угідь, розміщення рослинних угруповань, колонії тварин тощо). Виконання цього комплексу робіт нині

здійснюється переважно шляхом зондування, тобто аерофотозніманням або космічним фотографуванням. Відзначимо, що космічне фотографування у порівнянні з аерофотозніманням має деякі переваги: підвищена точність картографічних матеріалів; інформація подається на більшу територію, що здешевлює одиницю площі знімання; комплексно вивчаються різні природні перетворення і зв'язки з елементами ландшафту; можливість отримання космічних знімків земної поверхні через певні інтервали часу і вивчати закономірності розвитку природного середовища на значних територіях.

Для виконання кадастрових зйомок нині методологічно широко використовують системи GPS, що відкриває нові можливості для швидкого та ефективного проведення зйомок значних територій, особливо у тих випадках, коли матеріали зондування цих територій відсутні.

Однією із важливих функцій землеустрою є впорядкування природно-заповідних територій, в тому числі земель рекреаційного використання. Нині це важливо тому, що до останнього часу питаннями землеустрою на землях природно-заповідного фонду ніхто по-справжньому не займався, в результаті чого неможливо послідовно здійснювати наукові прийоми їх охорони і використання. Важливо відзначити те, що проект землеустрою є не тільки проектом організації території, але і організаційно-господарським планом розвитку територій, бізнес-планом розвитку території. У ньому комплексно вирішуються перспективи розвитку рекреаційних територій у складі заповідних територій. Безперечною умовою при цьому є врахування макрооточення (природного середовища, економічної складової, демографічної ситуації, політико-правової та соціально-культурної складової тощо), безпосереднього та внутрішнього середовища.

Відзначимо, що проект землеустрою потрібно розглядати у такій послідовності: програма – схема – проект – робочий проект.

Програма – це наукові передбачення про стан об'єкта в майбутньому. Програма не ставить конкретних завдань, не обмежується чіткими часовими рамками. Вона розробляється на загальнодержавному і регіональному рівнях.

Детальний прогноз використання рекреаційних територій на перспективу розглядається у схемі використання і охорони рекреаційних територій відповідних адміністративно-територіальних утворень.

Суть проекту землеустрою у загальній схемі управління рекреаційними територіями полягає у прийнятті проектних рішень, їх правовому, соціально-економічному, екологічному забезпеченні і практичному освоєнні конкретної ділянки.

Робочий проект – це документ, який деталізує розробку окремих складових проекту землеустрою.

Функція державного кадастру та об'єктів рекреаційного використання визначається статтями 56-59 Закону України “Про природно-заповідний фонд України”, де проголошується, що державний кадастр містить відомості про правовий статус, належність, режим, географічне положення, кількісні і якісні характеристики цих територій та об'єктів, їх природоохоронну, наукову, освітню, виховну, рекреаційну та іншу цінність (ст. 58) [6, с. 170].

Проте ведення державного кадастру залишається доволі проблемною справою, оскільки дуже часто рекреаційні території створені за рахунок земель первинних власників (користувачів) без їх вилучення, через що, наприклад, адміністрація регіонального ландшафтного парку не має повноважень здійснювати кадастрові роботи. Власне, первинні користувачі, як показав досвід, не зацікавлені у веденні державного кадастру суб'єктами, яким передані без вилучення земельні ділянки, щоб не поєднувати “непоєднуване”. Це означає, що у випадках виникнення нових інтересів первинного власника чи користувача землі, він може заявити, що з відповідного часу земля перестає мати статус рекреаційних територій, будучи переданою більш “вигідному” суб'єкту господарювання. Так сталося з регіональним ландшафтним парком “Тилігульський”, який в межах області складає 8195,4 га. Виходячи з меркантильних міркувань Ташинська сільська Рада (с. Ташино) зробила заяву про повернення раніше наданих у користування регіональному ландшафтному парку земельних ділянок. Аналогічно вчинили Анатолівська і інші сільські ради, в результаті чого втрапилася ідея створення РЛП “Тилігульський”. Тому вважаємо, що доки у постійне користування не будуть передані землі для створення РЛП “Тилігульський”, доти проблема парку, проблема перспектив його розвитку не буде розв'язана, а територіальні громади витратять, за нашими розрахунками, щонайменше 6 млн. грн. = (240 тис./га × 50 га × 60%), дещо менше область і район – разом 4 млн. грн. Розвиток туристичної індустрії на лимані “Тилігульський” дозволив би створити декілька сотень додаткових робочих місць, які б були зайняті у сфері надання лікувальних, оздоровчих, туристичних і інших послуг. Тому вважаємо, що інтереси суспільства щодо створення рекреаційних територій повинні бути вищі, ніж інтереси окремих чиновників, які часто не усвідомлюють те, що вони роблять, не бачать ні соціального, ні еколого-економічного зростання територій.

Функції охорони територій і об'єктів рекреаційного використання та контроль за дотриманням їх режиму в цілому виражені у

статтях 60, 61

[6, с. 171]. В ідеалі ці статті містять в узагальненому вигляді відповідь на поставлену проблему. Вони добре “спрацьовують” у національних природних парках, державних природних запо-відниках і інших територіях заповідного фонду. Але у регіональних ландшафтних парках, заказниках, заповідних урочищах тощо, вони не “спрацьовують”, оскільки передана їм земля фактично знаходиться у користуванні первинних користувачів. У такому випадку державний контроль за використанням і охороною цих земель повинні здійснювати контролюючі органи системи Держкомзему України. У цьому зв'язку 19 червня 2003 року прийнято Закон України “Про державний контроль за використанням і охороною земель”.

Функції контролю в системі Держкомзему покладені на Державну інспекцію з контролю за використанням та охороною земель і її територіальні органи, згідно з Положенням “Про державну інспекцію з контролю за використанням і охороною земель”, прийнятим постановою Кабінету Міністрів України від 25.12.2002 р.

Контроль за станом ґрунтів у системі центрального органу виконавчої влади з питань аграрної політики проводить Державна служба охорони родючості ґрунтів. Крім того, є низка інших правових актів, спрямованих на захист заповідних територій і їх складової – земель рекреаційного використання.

Функція економічного регулювання організації та функціонування рекреаційних територій знаходить своє відображення у фінансуванні, наданні податкових пільг, екологічному страхуванні, економічному стимулюванні, відшкодуванні збитків, адекватних заподіяній шкоді земельній ділянці, справлянні податків та орендної плати за використання землі.

Спроби знайти універсальний засіб розвитку рекреаційних територій, як свідчить 15-річний досвід незалежної України, не увінчалися успіхом. У нас є всі підстави стверджувати, що поряд з відсутністю методології організації раціонального використання рекреаційних територій існує більш важлива проблема – відсутність джерел фінансування заходів, спрямованих на розвиток цих територій. Тих фінансувань, що виділяються з Державного і обласного бюджетів, ледве вистачає на заробітну плату персоналу дирекції регіональних ландшафтних парків, зоопарку, державного природного заповідника і ін.

Ми, досліджуючи причини низького фінансування у розвиток рекреації виявили, що відсутній сам предмет фінансування, тобто юридично визначені межі рекреаційних територій, які б свідчили про гарантування

фінансування у рекреаційну індустрію. По-друге, відсутність економіко-планувального зонування рекреаційних територій області, яке б дозволило диференціювати економічне регулювання використання землі (диференційований розмір плати за землю, податкові пільги, стимулювання тощо). Третім, – дуже важливим чинником, що лімітує процес фінансування, є форма власності на землю. Певна річ, є й інші чинники, які стримують процеси розвитку рекреаційних територій (комерціалізація землі, низька культура моралі і духу, низька політична культура тощо).

Але, попри все, відсутність економіко-планувального зонування є причиною того, що інвестор не бачить вигоди займатись туристичним бізнесом на окраїні області, периферійних точках від того чи іншого сегменту ринку туристичного бізнесу.

Наявність такого зонування – це “візитна картка” земельної ділянки, за допомогою якої інвестор володіє інформацією про оцінку землі, можливий напрямок розвитку території тощо. І якщо інвестору може видатись високою ціна земельної ділянки в центральних місцях великого скупчення туристів, він може отримати земельну ділянку за нижчою ціною, але при меншій кількості відпочиваючих. Така практика є позитивною, оскільки значна частина відпочиваючих, які намагаються повноцінно відпочити, обирають малолюдні, тихі куточки області. Крім того, система пільг і стимулювання дозволять рівномірно розподілити об’єкти туризму. Оскільки таке зонування, як в області, так і в Україні в цілому, відсутнє, то відбувається стихійний розвиток рекреаційних територій. Прикладом цього є бази відпочинку в с. Коблеве, Рибаківка та інших населених пунктах, де відсутні зручності для відпочиваючих, порушуються вимоги екології довкілля тощо. Відзначимо, що зонування служить підставою для регулювання антропогенного навантаження на рекреаційні території, підтримки заходів щодо використання та охорони земель, справедливого управління сплати за використання землі, відшкодування збитків, адекватних заподіяній шкоді.

Під час опрацювання методології управління рекреаційними територіями виявилось, що процес активації інвестицій на розвиток рекреаційного бізнесу великою мірою визначається формою власності на землю, призначену для рекреації. Наші дослідження впродовж останніх років показали, що власність на землю справляє неабиякий вплив на розвиток рекреаційних територій, розвиток їх інфраструктури, яка є основою утвердження суспільно-політичних і соціально-економічних перетворень в регіоні.

Проте реалізація права власності на

рекреаційні території є затрудненою, оскільки запевдні території області, в рамках яких формуються території рекреаційного використання не вилучаються у приватного власника, а тільки надаються ним у користування адміністраціям, наприклад, ландшафтних регіональних парків. У цьому зв’язку у Миколаївській області є прецеденти, коли первинний землекористувач повертав назад раніше надані паркам землі (РЛП “Тилігульський”, Кінбурнська коса тощо). Що тоді робити, коли інвестор вклав значні суми грошей на розвиток цих територій?.. Тому, не випадково, землі, які можуть бути використані в якості рекреаційних територій нині є незатребувані інвесторами через правову нерегульованість відносин між учасниками цього процесу.

Наведене ілюструє той факт, що тільки створення національних природних парків на базі РЛП, в основі яких лежить право на постійне користування є запорукою активізації інвестування у цю сферу бізнесу, сферу розвитку рекреаційних територій, що входять до складу національних природних парків. До речі, у світі нині не існує регіональних ландшафтних парків, а є національні парки, резерванти, принаймні це впливає з джерела [1, с. 17-31]. Думка місцевих органів влади про те, що створивши національні природні парки ними буде витрачено важелі впливу на ситуацію в межах РЛП є хибною. Але давайте розглянемо це на прикладі Кінбурнської коси, де із загальної території материка (суші), площа якої складає 11515,2 га землі Державного лісового фонду складають 9597 га, або понад 83% суші. То хіба управління цими землями не здійснюється Центральним органом влади вже сьогодні? Здійснюється. Крім того, Центральний орган виконавчої влади може впливати на землі державного запасу, яких у РЛП “Кінбурнська коса” нараховується 272,4 га. Але якщо врахувати те, що Центральний орган виконавчої влади не може впливати на землі Покровської сільської ради площею 815,8 га державного запасу, колективного рибного господарства “Свідомість” площею 823,1 га та землями підсобного господарства ОМУРК площею 6,9 га, то побачимо, що право на землю регіонального ландшафтного парку давно належить державі.

Це означає, що методологічно потрібно перебороти стереотип мислення у контексті того, що створивши національний природний парк, земля стане джерелом отримання прибутку не місцевого бюджету, а державного. Але головне при цьому те, що на Кінбурнській косі відбудуться зрушення в соціальній, економічній, демографічній, екологічній та інших сферах, будуть створені умови для відпочинку туристів, їх духовного і культурного зростання.

Відтак, у рамках національних природних

парків поживається процес екологічного страхування природно-заповідного фонду, в тому числі рекреаційних територій, надання податкових та інших пільг, відшкодування збитків, заподіяних довкіллю тощо.

У системі управління рекреаційними територіями важливе місце належить такій функції як стандартизація і нормування. Стандарти і норми – це документ, у якому встановлюються параметри використання рекреаційних територій, що забезпечують охорону довкілля і здоров'я рекреантів. До першої групи параметрів відносяться стандарти і норми антропогенного навантаження на рекреаційні території, характеристика видів діяльності, гранично допустиме забруднення території, якісні параметри водних джерел тощо, тобто ті параметри, що продовжують “життя” рекреаційних територій.

До другої групи відносяться стандарти та норми впливу на рекреантів зовнішнього середовища. Одним із джерел підвищеної небезпеки для здоров'я рекреантів є повітряні лінії електропередач. Перебуваючи у зоні впливу електромагнітного поля, людина порушує своє природне магнітне поле (розмагнічується), що призводить до дисбалансу організму. Як результат цього – людина хворіє (головний біль, стомлюваність, сонливість, дратівливість тощо).

Крім того, електромагнітне поле, що створюється при проходженні струму по проводах, має властивість утримувати невидимі для людського ока пилінки, утворені при руйнуванні поверхневого шару ґрунту, викиди автомобільного транспорту, промислових підприємств тощо. В результаті цього створюється, так звана, канцерогенна аура, яка надзвичайно шкідливо впливає на здоров'я людей та інших живих організмів [9, с. 9]. Але при цьому треба сказати, що у практичному виробництві існують норми, які регламентують, що будь-яка діяльність поза межами впливу електричних проводів є безпечною. Спираючись на Правила охорони електричних мереж для повітряних ліній електропередач [4], можна так окреслити охоронні зони (від крайніх проводів), за межами яких будь-яка діяльність є безпечною для людини: для ліній напругою до 1 кВт – 2 м; для ліній напругою до 20 кВт – 10 м; для ліній напругою до 35 кВт – 15 м; для ліній напругою до 110 кВт – 20 м; для ліній напругою до 150-220 кВт – 25 м; для ліній напругою до 330-500 кВт – 30 м; для ліній напругою до 750 кВт – 40 м; для ліній напругою до 1150 кВт – 45 м.

Аналогічно цьому на основі нормативів [5] встановлюються охоронні зони нафтопроводів, газопроводів, у межах яких забороняється будь-яка діяльність, що не має прямого відношення до їх експлуатації.

Згідно з вимогами відомчих нормативних актів [3, с. 245] на річках і водосховищах, з яких

здійснюється водозабір також встановлюються охоронні зони з метою запобігання погіршенню якості води.

В умовах, коли території рекреаційного використання розміщені на землях оздоровчого призначення, то їх використання повинно вписуватись в рамки вимог, що випливають з Положень про курорти [3], які регламентують диференційоване використання земель у контексті кожної із зон.

На вибір місце розташування рекреаційних територій, зниження рівня забруднення неприємними запахами, зменшення шуму тощо, що роблять непривабливими рекреаційні території існують Державні санітарні правила планування та забудови населених пунктів, які регламентують мінімальні розміри санітарно-захисних зон [2].

Функція набуття і реалізації права на землю рекреаційних територій передбачає управлінські дії з передачі землі у власність або надання її у користування громадянам та юридичним особам відповідно до чинного законодавства. Наприклад, рекреаційні території, розміщені у межах регіональних ландшафтних парків, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, ботанічні сади, дендрологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва можуть перебувати як у власності українського народу, так і в інших формах власності (ст. 4 Закону України “Про природно-заповідний фонд України” [6]).

Ботанічні сади, дендрологічні парки та зоологічні парки, створені до прийняття Закону України “Про природно-заповідний фонд України” приватизації не підлягають.

Функція забезпечення гарантії права на землю передбачає надання державою громадянам та юридичним особам рівних умов захисту прав власності на рекреаційні території шляхом: визнання права на землю; відновлення стану земельної ділянки, який існував до порушення прав і запобігання вчиненню дій, що порушують права або створюють небезпеку порушення прав; визнання угоди недійсною; визнання недійсними рішень органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування; відшкодування заподіяних збитків; застосування інших способів права на землю.

Функція відповідальності за порушення чинного законодавства щодо використання рекреаційних територій передбачає комплекс управлінських рішень, спрямованих на притягнення до цивільної, адміністративної чи кримінальної відповідальності за такі порушення: нецільове використання територій; здійснення у межах територій забороненої діяльності; організація на рекреаційних територіях господарської діяльності без попереднього проведення екологічної експертизи; перевищення антропогенних навантажень на довкілля;

самочинна зміна межі, відведеної для рекреації; укладення угод з порушенням земельного законодавства; знищення межових знаків.

Відомо, що успішність політики ефективного використання рекреаційних територій великою мірою визначається глибиною міжнародного співробітництва в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду на основі двосторонніх і багатосторонніх міжнародних угод. Більш глибоку відповідь на це питання дає стаття 66 Закону України "Про природно-заповідний фонд України", якою проголошується, що міжнародне співробітництво дозволяє розробляти і реалізовувати міжнародні наукові та науково-технічні програми, створювати на суміжних територіях заповідників, національних природних парків та інших територій природно-заповідного фонду, здійснювати спільну підготовку науковців і фахівців, еколого-виховну та видавничу діяльність. Тому функція широкого міжнародного співробітництва представляє значний інтерес у системі управління рекреаційними територіями.

Чимало аналітиків, спеціалістів у галузі управління рекреаційними територіями значну увагу приділяють такій функції, як підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації фахівців для роботи в галузі рекреаційної діяльності, оскільки до останнього часу

підготовка таких фахівців у вищих навчальних закладах не здійснюється. Тим не менше, потреба в земельних ділянках рекреаційного використання зростає. У цьому зв'язку зростає інтерес до маркетингової діяльності, тобто вивчення попиту-пропозиції на земельні ділянки.

Треба сказати, що автор не претендує на вичерпність функцій управління рекреаційними територіями. Але при цьому підкреслює, що немає функцій більш важливих, чи менш важливих. Всі приведені функції на основі емерджентних зворотніх зв'язків створюють єдиний організм із синергетичним ефектом. Треба сказати, що реальне впровадження їх в управлінську діяльність вимагає спеціальної підготовки фахівців у сфері земельного менеджменту, які б могли професійно виконувати покладені на них завдання. Але будемо відвертими, нині в науковій і спеціальній літературі земельний менеджмент поки що не окреслив своєї ніші. Так, в одній із наукових праць [7, с. 230] земельний менеджмент і властиві йому функції знаходять своє відображення у складі управління, тобто менеджмент вже є функцією управління. Причому його функції: планування, організація, координація, регулювання, контроль – виступають в якості основних функцій управління, а власне менеджмент відноситься до спеціальних функцій, що є не зовсім вірно.

Рис. 4. Структура економічного механізму управління рекреаційними територіями

ЛІТЕРАТУРА

1. Давиденко В.М. Заповідна справа: Навч. посібник. – Вид-во МФ НаУКМА, 2001. – С. 17-31.
2. Державні санітарні правила планування та забудови населених пунктів. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19 червня 1996 р. – №173.
3. Положение о курортах. Постановление Совета Министров СССР от 05.09.1973 г.
4. Правила охорони електричних мереж: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 1997 р. – №209. – К., 1997.
5. Правила технической эксплуатации магистральных нефтепроводов. – М.: Стройиздат, 1973.
6. Про природно-заповідний фонд України. Закон України від 19 вересня 1996 р. // Збірник законодавчих актів та нормативних документів України стосовно агропромислового комплексу. – К., 2000. – С. 170.
7. Стратегічне управління: Навч. посібник // За ред. В.В.Горлачука. – Миколаїв: Вид-во ПП “Шамрай”, 2003. – 440 с.
8. Управління землекористуванням: Підручник // За ред. В.В.Горлачука. – Миколаїв: Вид-во “Іліон”, 2006. – 376 с.
9. Управління землями з особливим режимом використання у контексті стратегії збалансованого розвитку природокористування: Наукове видання / За ред. В.В. Горлачука. – Миколаїв: Вид-во ПП “Шамрай”, 2003. – 148 с.